
mayer ottmár (1911–1941)

Vallomások, nyilatkozatok
Dr. Steinfeld Sándor hagyatékából

Mayer Ottmár, az osztályharcos és vértanú *Híd*-szerkesztő portréjának monografikus megrajzolása mindmáig várja szerzőjét. Dr. Steinfeld Sándor, a háború előtti *Híd* szerkesztő bizottságának tagja s a háború után újrainduló folyóirat első főszerkesztője, néhány évvel ezelőtt nagy energiával és alapos előkészítő munkával kezdett hozzá a Mayer-monográfia anyagának begyűjtéséhez. 1971-ben korai halála akadályozta meg ebben a munkában. Az alább következő vallomásokat, Mayer Ottmár elvtársainak, munkatársainak emlékezéseit Steinfeld magnetofonzalagra vette fel, vagy írott dokumentumként gyűjtötte össze. Az anyagot, amelyről az itt következő szemelvényeket közöljük, Steinfeld Sándor özvegye bocsátotta rendelkezésünkre. Olvasóink és a jövőendő Mayer Ottmár-monográfia szerzői nevében is ez úton mondunk neki köszönetet.

A vallomások sorát Gál László költői szövege zárja, amelyet Mayer Ottmár mellszobrának leleplezése alkalmából írt a *Magyar Szóban*.

STEINFELD SÁNDOR

Mayer Ottmárt, a *Híd* főszerkesztőjét 1937 nyara elején ismertem meg. Emlékszem, első beszélgetéseink állandóan arra készítettek, hogy gondolkodjam — nem azon, amit mondott, mert az a véleményemmel szinte hajszálra egyezett, hanem — azon, ahogyan mondta, a kifejezésein. Az elején úgy gondoltam: a bőrtön levegőjét és szótárát túlságosan magamba szívtam és ezért tűnik a beszéde szokatlannak, amit használ, a hang újnak. Ahogyan azután magamban elemeztem ezt a lelkes fiatalembert, rájöttem: mondanivalója nagyon is emberien hangzik. Hiányzik belőle a sok „forradalmi közhely”, amely, minket „öregeket” annyira jellemzett. Megállapítottam, alig van rajta ideológiai tojásbéj, amely sokunkon életünk végéig (úgy tartjuk) ott díszel, valójában szemetszúróan otrombáskodik. A későbbi barátkozás és közös munka során azt is leszögez-

tem, hogy marxista iskolázottsága kevésbé olyan rétegezett, mint ahogyan azt, amíg csak olvastam írásait, föltételeztem. Persze nem ült börtönben, nem volt alkalmá úgy és olyan rendszeresen tanulni, mint annak, akit a monarchofasiszta diktatúra fegyházba zárt. A csak a gyakorlati életben küzdő forradalmár képzettségét féllegális, illegális tanfolyamokon szerezte, olvasással bővítette, és vitákban kristályosította.

A harmincas évek elején a mozgalom fölismerte és elfogadta a professzionista forradalmárról szóló lenini tétel igazságát és helyénvalóságát. Ezért igyekezett a helyi vezetőknek olyan életkörülményeket biztosítani, hogy idejüket, munkásságukat minél inkább a politikai célnak szentelhessék. És Mayer Ottmárral is ez volt az eset. 1937 végén a *Híd* szerkesztő bizottsága alkalmazta, és ezzel addigi kenyérkereseti módjától fölmentette. Ez a lépés Ottmár életében, a *Híd* fejlődésében egyaránt döntő fontosságú volt. És végül, de nem utolsósorban, a mozgalom további kibontakozásában is.

1941. november 18-ának szürkülő délutánján a harmincéves Mayer Ottmár a bitófa alatt egy, a kürtösök által túlharsogott és a torkába fullasztott kiáltással minden bizonnyal a magyar szabadságot akarta éltetni. Az élettől búcsúzott, a harctól, mindentől, ami neki drága volt.

Ki volt ez az ember? Ki volt ez a magas, sötétszöke, kék szemű, mosolygós tekintetű, megnyerő hangú, kedves modorú, a legrejtettebb összefüggéseket is gyorsan fölfedő, acél logikájú, csiszolt eszű harcosa az észak-bácskai városnak, amely ennek a vidéknek a bátor vezetők sorát adta? Ki volt ez a kommunista, akinek közülünk legidegenebb volt a skatulya, a sablon, a szólam? Ki volt ez a minden erényével és hibájával egyetemben nagyszerű ember, aki rövid pár év alatt vált párttagból kerületi titkárrá, közlegényből törzstisztté? Milyen képességek és körülmények formálták azzá, amivé fejlődött? Hogyan formálódott a királyi Jugoszláviában ez a már kisebbségi mivoltánál fogva is másodrendű, háttérbe szorított polgár?

Tudvalevően Ottmárt kitűnő osztályzattal befejezett középiskolája után anyagi körülményeinek erőszaka a továbbtanulásra képtelenné nyomorította. Ezért Pestre vándorolt, ahol valamiféle ösztöndíjat remélt. Ám ez az elképzelés füstbe ment. Hazajött, itt tengett-lengett egy ideig. Majd, nem tudni, kinek biztatására, reformátussá lett, és beiratkozott Kolozsvárra a teológiai főiskolára. Ez teljes ellátást jelentett. Ám, valószínűleg összekülönbözött a minden bizonnyal vastagnyakú szabályzat-házirenddel és azok vaskalapos képviselőivel, és ismét — ezúttal véglegesen — itt van Szabadkán, ahol egy gyerekkori pajtásánál rádiószakmát tanul, majd édesapja segítségével terménykereskedői hivatalnok lesz.

Innen kerül a *Híd* élére, válik a mozgalom élharcosává, és az marad rövid élete végéig. Bámulatos ez a tucatnyi évi pályafutás, és még mielőtt a boncolgatásba belemertülnénk, máris tudjuk, hogy a körülményeknek és az emberi képességeknek tragédiaszerű összejátszásával állunk szemben.

Az értelmiségi ember jellemének kialakulása szinte kibogozhatatlanul összetett folyamat. És ha az illető olyan forradalmár, aki elfogadta a közmondássá vált marxi tételt, hogy a világot nem elég magyarázni és

nem is magyarázni kell, hanem a fejlődésben egyet lépve előre, *szükségessé* vált azt gyökeresen megváltoztatni, akkor ennek a feladatnak részletes megfejtése óriási fölkészültséget igényel. Bevallom, ezzel nem rendelkezem. Megelégszem azzal, ha sikerül az olvasó elé vetíteni bizonyos életfeltételeket, amelyekben akkor, a húszas évek végétől 1941 őszéig fejlődött a mozgalom és ha rámutathatok egyes hajtóerőre, amely Ottmárt az élre lendítette. Hangsúlyozzuk, nemcsak a magyar kisebbség ügyének élére. Kerületi titkár volt! A véget ismerjük. Az első csatavesztés során az ellenség karmaiba került.

....

Ottmárnak volt két gyerekkori pajtása. Az egyikkel, Jancsó Károlylyal, ez a viszony, mivel nem politizálódott, megmaradt, de megrekedt azon a fokon, ahol a kapcsolat zavartalanul fennáll. Aki előbbrement — esetünkben Ottmár —, látván pajtásának részben társadalmi helyzetéből fakadó kötöttségét (önálló iparossá vált), nem feszegette a húrt, hanem tovább haladt a maga útján, nem megszakítva az összeköttetést sem. Később, amikor segítségre volt szüksége, ez a régi jó pajtás többet kockáztatott, mint tőle Ottmár elvárta.

Aki a munkásmozgalom felé hídul szolgált, az a másik volt: Simokovich Rókus, a mozgalom későbbi Jimmie Higginse, a mindenre kész, landadatlan harcos, az odaadó elvtárs és barát.

Három legénypalánta vetődött össze Palicson a főbejárati körül. Egyikük (Rókus) újságot árult, a másik kettő osztálytárs. Összeismerkedtek: a fél lábára sánta rikkancs és a két „úrfiú”. Hamar jó pajtások lettek. A két diák Rókustól detektívregényeket kapott. Életükben ez volt az első, iskolán kívüli olvasmány. Később Rókus könyvkötészeti tanonc lett. Karcst apja a postához adta „inas”-nak. Csak Ottmár tanult tovább a gimnáziumban. Megegyezték: Ottmár naponta elmagyarázza nekik, amit az iskolában tanulnak. De Karcsi nemsokára kimaradt, viszont Rókus — amennyire Jancsó emlékszik — végig diákja volt Ottmárnak. Ez a körülmény — gondolom, azok számára, akik ismerték — megfejtí: hol szerezte Rókus széles körű ismeretét és tudását, amely bizonyosan nem az inasiskolából származott. Rókus a nyomdaipari munkások szakszervezetének lett a tagja, és ennek könyvtárát — ahogyan mondogatta —, elejétől végig elolvasta. Volt ott komoly irodalom is, marxista művek, de fércmű is. Ahogyan ez lenni szokott. Természetesen a könyvek java részét Ottmár is elolvasta. Ám az olvasott marxista irodalom hatása valójában csak később nyilvánul meg. Amikor olyanná vált, hogy értse is és magáévá tegye!

Mert Ottmár, mint nemzedékének többi tagja, ízében-vérében magyar nacionalista volt, sőt revizionista — persze *akkor!* Más nem is lehetett. Az elnyomatás, amelyet a magyar nemzetiség, a „Govori državnim jezikom!” árnyékában nap mint nap egyre jobban érzett, valamint otthona is csak ezzé alakíthatta. Amikor 1931-ben, kezében a kitűnő érettségi bizonyítvánnyal, a gimnáziumnak hátat fordított, a továbbtanuláshoz anyagi lehetősége nem volt. Amint előbb mondtuk, fölment Pestre. Azt remélte, kap ösztöndíjat és bejut az egyetemre. Ez a kísérlete — mint tudjuk — nem járt sikerrel. Egy ideig kertészként biztosította betevő falatját, majd hazajött. Ám a tanulásvágy nem hagyta nyugton. Hallott

valamit a kolozsvári református teológiáról. Evangélikus felekezeti hovatartozását reformátusra cserélte, és nekivágott az erdélyi útnak. Az első lépés sikerült. Bekerült a főiskolára. Ez teljes ellátást is biztosított. De nem telt el egy év, és Ottmár újra itthon volt. Bevonult, leszolgálta a maga kilenc hónapját, letette a tiszti vizsgát, és leszerelt. Akkortájt 1932-ből 1933-ba fordulhatott az idő. Apja segítségével, aki nemcsak műkedvelő színész volt, de terménykereskedő is, egy ilyen irodában álláshoz jut, amikor is a *Híd* alkalmazza.

Időközben szellemvilága lépésről lépésre gyökeresen átförmálódik. A kisebbségi sorsával elégedetlen ifjúból osztályöntudatos forradalmár válik. Osztályöntudatosat mondok, mivel annyi sok társával együtt Ottmár is fölismerte, hogy az osztályát veszített kispolgár sorsa végleg összeforrott a dolgozó népével. Fölsimerte, akkor cselekszik a leghelyesebben, ha minden képességét a fönnálló körülmények, a hatalmi és gazdasági viszonyok megváltoztatásának szolgálatába állítja. Ennek az átváltozásnak befejező, záró akkordjait Kis Flórián szavaiból már megismertük. A kezdet kezdete a vérpadig hű Simokovich Rókusra utal. A főtanítómester Cseh Károly volt. Neki köszönheti marxista alapozottságának végső kiförmálását. Cseh Károly, aki az idő tájt a *Népszavát* szerkesztette, előbb Adán tanítószkodott. A pártvezetőség rábízta a lap szerkesztését, és így beköltözött Szabadkára. Ő forradalmi tevékenységét a Nagy Októberi Forradalomban kezdte. A jenyiszjei I. magyar vörös brigád századparancsnoka volt. A szerkesztő bizottságába bevonta Mayer Ottmárt is. Lukács Gyulának köszönhetjük ezt az adatot. Biztosra vehető, hogy a két ember ismeretsége, barátsága ekkor kezdődött.

És a jövendő párttitkár ideológiai építésében része van a szabadkai munkásifjúság kultúrmunkásainak, elsősorban Nádor-Malušev Paulának, Zárics Ágnesnek, azoknak a tanfolyamoknak, előadásoknak, amelyek — akárcsak az egész országban —, Szabadkán is folytak. Ebből a forrongó-fortyogó kohóból került ki azután az a Mayer Ottmár, akit már megismertünk.

Amint Tito marsall a Kommunista Párt 5. kongresszusán tartott beszámolójában megállapította, már a párt tisztítását megelőző években egyes városokban a párttagokból és pártonkívüliekből álló csoportok fokozódó aktivitással működtek a maguk területén. Így volt ez Szabadkán is. Noha az 1935 őszén az egész országban végrehajtott, nagyméretű letartóztatás az összekötő vonalakat végtelenül összekuszálta, az általános aktivitás olyan nagyméretű volt, hogy aki kikerülte a fogdmegek pórázát, az igyekezett munkáját folytatni. Egyben az épen maradt alapszervezetek — és Szabadkán volt egy ilyen fíjúkommunista csoport —, sorait szorosra vonva és a maga körében továbbműködve, várta a magasabb szerv jelentkezését és a kapcsolat fölvételét. Csakis így magyarázható, hogy amikor Szabadkán nem volt helyi pártbizottság — az ismeretebbek közül egyedül Szabó Géza és Matko Vuković volt itthon —, hatalmas erővel, lendülettel és sikerrel folyt a kultúrmunka.

A *Híd*-ban (amelyet 1934-ben ifjúsági folyóiratként indított el Lévay Endre) a baloldali írástudók közreműködése egyre érezhetőbbé válik. 1936-ban a lap jobboldali támogatói a főszerkesztő Lévay Endrét egyre nehezebb helyzetbe hozták, abban a reményben, hogy a baloldallal való szakítást kikényszeríthetik. Ám Lévay az újságot inkább barátainak, a

baloldal képviselőinek adta át, akik ezután, különösen, hogy Mayer Ottmár leszerelt és átvette a *Híd* főszerkesztését, hatalmas munkát fejtettek ki. Rövidesen a *Híd* a munkásmozgalom, a szabadságért küzdő magyar nemzetiség demokratikus erőinek központi sajtószervévé vált. Példányszáma, híveinek tábora mind jobban nőtt, szélesedett. Maga köré állandóan újabb munkatársakat toborozva befolyása növekedett, és hangja mind erősebbé vált, messzebb hallatszott.

1938-ban, amikor a lap belső átszervezése befejeződött, a külső szervezési alap megteremtésében Ottmár terve Kolumbusz tojása-szerű, nagyvonalú elgondolás volt. A *Híd* táborának mintegy kétharmada a lapot példányonként vette. Sőt akadt előfizető, aki a díjat a terjesztőnél fizette be. A terjesztők egy része még az egykori *Szervezett Munkás*, ill. Népszava terjesztője volt. Ottmár bejárta mind a helységeket, ahol a *Híd* fogyott, és mindenütt bizottságokat alakított, ún. terjesztő bizottságokat. Az ő gondjukká tette a lap ügyét. Megbeszélte velük, hogy a terjesztésért járó százalékból fedezik a költséget, amely a levelezéssel, utazással stb. jár. Világos, hogy a bizottság annál több anyagi eszköz fölött rendelkezett, minél több lapot adott el. A szerkesztő bizottság gondos grafikonokba tüntette föl az egyes helységek forgalmát. Ennek közvetlen hasznát a kiadóhivatal látta, amelynek pénzügyi oldala Malushev gondos és pontos kezébe került. Már ezt az átszervezést követő sajtókonferencián a grafikonok váratlanul nagy szerephez jutottak. A kiküldöttek pontosan látták mind a maguk, mind a többiek aktivitásának eredményét, és bizony egyes lemaradozó helységbelieknek alaposan meg kellett okolniuk: miért esett a példányszám?

Persze, ezek az összejövetelek — sajtókonferenciák semmiben sem hasonlítottak ahhoz, amit ma e szóval nevezünk. Itt a terjesztő bizottságok képviselői gyűltek össze a lap szerkesztőivel, és megtárgyalták mindazokat a kérdéseket, amelyek az olvasó és a lap viszonyából fakadtak. Szó esett cikkekről, valamint arról, ami újat a szerkesztőség a jövőben vezetni szándékozik, az eddigin másítani kíván. Ezután — mintegy befejezésként — következett Ottmár beszámolója az általános politikai helyzetről, és ezt követően a vita. Végül borítékokban szétosztottuk ama cikkeknek a kefelenyomatát, amelyek „szerkesztőségen kívül álló okok miatt” nem láttak napvilágot. Ilyen kezdetben szép számmal akadt. Később, főként, mivel a munkatársak megtanultak burkoltabban írni, no meg a cenzúra is engedett a negyvennyolcból, többnyire megelégedett néhány szó vagy sor törlésével, esetleges átfogalmazásával, nem húzta át az egész írást. Így ez az anyag eltűnt a napirendről. Olyannyira hogy az elvtársak szinte kiábrándultan vették tudomásul, hogy a lap már „nem ír olyan élesen”.

Mondani sem kell, hogy a terjesztő bizottságok élén az illető helység kipróbált harcosa állt. A *Híd* terjesztése pártfőladat volt. Nem ritkán a bizottság tagjai a helyi pártbizottság tagjai is voltak. És ahogyan a *Híd* tömegesült, úgy vált szava a párt szavává. Nem kis főladat volt ez a monarchofasiszta diktatúra idején, a rendőrségi terror teremtette körülményekben hónapról hónapra legálisan és értelmesen megmondani a mit és hogyan! Kezdetben (1936—1937) a lap Belgrádból kapott segítséget (cikkeket természetesen). Később ez a támogatás fölöslegessé vált. Egy értékes jellegzetessége is volt a lapnak. Rendszeresen megjelentek benne a mitrovicai fegyházban élő elvtársak írásai.

És ebben a szervezési munka mellett állandó utazásokkal, tárgyalásokkal teli életében, Ottmárnak arra is jutott ideje, hogy megírja a mindenkori „Világsszemlé”-t. Sőt riportokat is írt és kisebb-nagyobb publicisztikai írásokat. Fáradhatatlan volt.

1940 decemberében letartóztatta a rendőrség. Ebből a szabadságvesztésből 1941 áprilisának elején szabadult. Néhány nap múlva bekövetkezett a Horthy-fasiszta megszállás. A pártmunkát át kellett szervezni. És Ottmár ott volt az élen. Míg végül szeptember elején a véredek hálójába került.

Letartóztatásának körülményeire jellemző, hogy Ottmárnak, akinek találkozója volt egy vidéki küldöttel, elvtársai tanácsolták — tekintettel, hogy ahonnan ez a küldött jön, abban a helységben végbement nagyobb arányú letartóztatásokról hallottak —, ne menjen oda, hanem helyette valaki más, aki — ha „tiszt a levegő” — az illetőt Ottmárhoz vezeti. Ám ilyesvalaki sebtiben nem akadt. Ekkor azt javasolták: ne menjen, hanem a községgel más módon vegye föl a kapcsolatot. Ottmár kijelentette: „Ha másról volna szó, én is ugyanezt mondanám. Ám, ha a találkán senki se jelenik meg, az messzemenő bonyodalmat okozna. És egyedül csak én mehetek oda. Tehát mennem kell! Én vagyok a párttitkár. A munkáért én felelek.” És ment Ottmár a kopók kezébe. Akivel találkoznia kellett, azt pár nappal előbb letartóztatták. A találkozót elárulta, és ráállt, hogy a hóhérségeket odavezeti.

Befejezésül idézzük Mayer Ottmár utolsó írását, amelyet pár perccel kivégzése előtt vetett papírra:

„Édes anyám... Mindennel leszámoltam. Csak egyet sajnálok, hogy legalább három hónapig nem élhetek még. A bosszú azonban nem fog elmaradni. Azt hiszem, hamarosan minden rendbe jön. Teljesen nyugodt vagyok. Vigyázatok a kislányomra. Ottmár...”

Erről a búcsúlevélről Nagy Ferenc, a Szövetségi Végrehajtó Tanács tagja a következőket mondta Mayer Ottmárnak a Fórum bejáratú csarnokát díszítő mellszobrának leleplezésekor:

„Ezt halála órájában csak olyan ember írhatta le, akinek kegyetlen kínzások után is maradt elég erkölcsi ereje élet és halál megszgyénjén át a jövőbe menteni a meggyőződés erős bizonyosságát, harcba küldeni maradék erőinek utolsó tartalékát... A mozgalmi ember, a szervező, a vezető néma fenyegetéssé merevedett 1941. november tizenhétedikén a szabadkai kaszárnya sáros udvarán. De Mayer Ottmár, az elkötelezett harcos, tudatos közíró tovább küzdött és küzd a humanizmus és a haladás erőinek kötelékében azért a jobb, emberséges társadalomért, amelyért mindent feláldozott, amit feláldozhatott.”

És akkor, 1941. november 18-án már az egész országban lángolt a fegyveres küzdelem. És később, a dicsőséges Petőfi-zászlóalj áldozatkész, lelkes harcosaiban életre kelt és tetté vált sok minden, amit a majdnem kiirtott élgárda, Ottmár, a *Híd*, a *Népszava* jelentett és hirdetett.

A novemberi áldozatok vezérlő szelleme ott volt az emberi méltóságot megalázó, népszabadságot letipró rablóbanda fölszámolásáért és megsemmisítéséért dörgő fegyverek tüzeiben, és ott a diadalmenetben.

És amikor 1945 nyárvégén összehívtuk a munkássajtó első szabad sajtóértekezletét, azzal a céllal, hogy újjászervezzük és folytassuk az elnémitott folyóiratot, bejöttek az életben maradt, régi terjesztő bizottsági tagok, büszkén hordva mellükön a kitüntetésekkel. Nem egy közülük hadirokkant, akit felesége vagy gyermeke támogatott a szakszervezeti ott-homba.

A megemlékezés első szava Ottmárt, Rókuszt idézte. És a *Híd* önerejéből újraindult. Nem kért hivatalos anyagi támogatást. Azt megkapta a terjesztő bizottságok följajlásában. Azt arattuk, amit Ottmár és a többi meggyilkolt vetett.

(Részletek a „Létünk” számára írt emlékezéséből.)

LÉVAY ENDRE

A diákévekre való visszapillantással

A diákévekre való visszapillantással kezdjük Ottmár útját Szabacika falai között. Innen indult el, itt bontakozott ki, és itt végezte el azt a nagy munkát, amely reája várt. Mint kisdiák az iskolapadban, ahol együtt ültünk, együtt voltunk, igen eleven, igen érzékeny és igen barátságos természetű ifjúnak mutatkozott, akinek sokféle érdeklődési köre volt. Itt legjobban szeretném azt az érdeklődési kört hangsúlyozni, amely jelentős mértékben hatott Ottmár lelkialkatának a kibontakozására. Úgy gondolom, az irodalmi érdeklődése, az Ady-rajongás, Móricz Zsigmond fölfedezése és általában az új költőknek a hangja olyan visszhangot keltett benne, hogy nem tudott elszakadni az irodalomtól, és amint csak felszabadult a matematika, a történelem, a földrajz és egyéb más tantárgyak kötöttsége alól, mindjárt visszafordult az irodalom felé, és azt lapozgatta. Soha nem felejttem el, abban az időben az Új Versek és Móricz Zsigmondnak a *Fáklyája* volt a kedvenc olvasmánya.

A nyolcadik osztályban, amikor az érettségire készültünk, a mi harminchármas együttesünk egy igen erős, igen jó veretű együttes volt, amely már törekvéseiben is, viszonyulásaiban is, a pedagógia, az oktatás bírálatában is egy kicsit újnak mutatkozott meg. Ez nem egy esetben a gimnázium falai között konfliktusokhoz vezetett. Két ilyen konfliktust szeretnék megemlíteni, mind a kettő a tantestület elé került. Az egyik az volt, hogy az osztály nem akart hittanórára menni. Ennek a kiinduló pontja eléggé érdekes, eléggé jellemző, és éppen Móricz Zsigmond *Fáklyájából* indul ki. Ugyanis a *Fáklya* főhőse, miután mindenből kiábrándult, miután semmiféle kiutat nem lelt magának, kiment a pusztaba, és találkozott egy idegennel, s megkérdezte tőle, hogy te ki vagy. Azt mondja, én Jézus vagyok, a Mindenható. A főhős, a református lelkész, azt mondta, Jézus, az lehetsz, de mindenható nem. Kérdezte Jézus, miért. Azért, mert én mint ember, meg tudom semmisíteni önmagammat, tehát én mindenható vagyok. Te mint Jézus, nem tudod önmagadat megsemmisíteni, tehát nem vagy mindenható. Erre a mi lelkészünk, aki körülbelül egy olyan ötezer lakosú vagy kétezer lakosú falu plébánosának a szellemiségét sem érte el, de a nyolcadikban hittant tanított, azt mondta

nekünk, hogy olyan buták vagyunk, mint a csizmám talpa. Erre nem mentünk el a hittanórára. Az egész kérdés a tantestület elé került, és nekünk kivételes szerencsénk volt, hogy dr. Pap Stefánia volt az osztályfőnöknőnk, és csodálatosan tudott harcolni értünk. Akkor is kiharcolta értünk az igazát, amikor nem mentünk el tornára, mert nem akarunk torna után jéghideg vízben mosakodni. Azt mondtuk, vagy nem mosakszunk, vagy adjanak langyos vizet, mert itt nem akarunk se tüdőgyulladást, se isiászt kapni.

Az efféle apró-cseprő harcokban, iskolai lázadásokban, teljesen együttesen, oszthatatlan egységben vettünk részt, és mindig ott volt a kezdeményezők között Ottmár, mindig ott volt azok között, akik kiálltak, akik szembenéztek, az igazgató szemébe néztek, és megmondták, hogy igen, mi így érezzük, így gondoljuk, ez él bennünk, ezt akarjuk. Jóllehet, ezek nem voltak igazán perdöntő jelek, de mégis, Ottmár rendkívül éles eszének, nagyon jó logikájának köszönhető, hogy mint benematurus tette le az érettségét. Ezt az adottságot magával hozta. De nem hozott magával mást.

Mi az a más, amire itt utalni szeretnék? Amikor érettségi után kilépünk a főgimnázium kapuján, egymásra néztünk, és azt kérdeztük, most hová, merre? Ugyanis Ottmár szüleinek nem voltak meg a szükséges anyagi forrásaik, hogy fiukat Belgrádban, Zágrábban vagy más egyetemi városban taníttassák. Jóllehet kitűnő fölkészültségű és sokféle érzékkel megáldott ifjú volt. Álltunk ott a lépcsőnél, már az előkészített érettségi bot is ott volt a sarokban, azt megkaptuk a pedellustól, forgattuk, nem tudtuk, tulajdonképpen, hogy ez a büszkeség sokat ér-e, és valahogy most, ilyen pár évtizedes vagy emberöltőnyi távolságból ha visszagondolok Ottmárra és a tekintetére, úgy érzem, akkor csillant meg benne a deklaszálódás folyamatának az első jegye. Tehát ő ezzel a kilátástalansággal, kiúttalansággal a polgári osztályból lelépett. Lelépett egy másik osztály felé, amelyik szintén nem tudott eljutni az egyetemekre, s amely csak a tíz körmének, két kezének a munkájából élt.

Ezután a kísérletek következtek. Az első kísérlete az volt, hogy fölment Budapestre, hogy ott majd valahogy kijár magának egy ösztöndíjat, és feliratkozik az egyetemre. Ez a kísérlete nem sikerült. Annál is inkább, mert a numerus clausus idején Budapesten az akkori dekanátusok és professzori karok nagyon megnézték, hogy kinek adnak ösztöndíjat, és nagyon-nagyon sok ajánlólevél kellett ahhoz, hogy valaki ösztöndíjat kapjon. És az ösztöndíjak, ha nem felülről jöttek, azaz a feudokapitalista világból, hanem alulról, akkor az egyháztól kellett volna származniuk, mert, ugye, a Horthy dicső Magyarországaiban a vallás- és közoktatásügyi miniszter uralkodott a népoktatás legalsó fokától kezdve egész az egyetemekig, teljesen függetlenül, szabad kézzel, úgyszólván azt tett, amit akart.

Ottmár küzdelmei, kísérletei Budapesten nem jártak sikerrel, utána talán a megélhetés is készítette arra, hogy kertészkedjen, munkát kereszen magának, de ebből is valahogy, hogy úgy mondjam, kiesett, nem bírta el annak a több mint egymilliós városnak a rideg levegőjét, a szorítását, és majdhogynem úgy történt, hogy hazamenekült.

Abban az időben kezdett kibontakozni itthon, Szabadkán a Népkör ifjúsági mozgalma, amely a polgári ifjúságnak az összefogása volt, és éppen ilyen körülmények közül induló ifjaknak a kezdeményezése, akik

éppen így léptek bele az életbe, vagy éppen így torpantak meg az élet kapuja előtt, mint Ottmár. Nyilvánvaló tehát, hogy a Népkör ifjúsága is kereste az utat egy szabad világ felé, és ezt a haladó szellemnek a befogadása, a haladó szellemnek a terjesztése, az ápolása, megerősítése szolgálta az egyesületben, a fiatalok, ifjak, legények és leányok között. Ottmár, amikor hazajött, valahogy megtalálta magát a Népkör fiataljai között. Talán éppen azt a hangot lelte meg, amelyet keresett Szabadkán is, keresett Budapesten is, másutt is, és amely kifejezésre juttatta azokat a belső vívódásokat, amelyek őt is zaklatták. Teljes testtel bevetette magát a Népkör ifjúsági mozgalmába. Részt vett minden akcióban. Jól-lehet, eminens egyéniség volt, soha nem válogatott a feladatokban. Például, ha kulisszákat kellett tologatni, akkor kulisszákat tologatott. Ő tudta, hogy nem való rivaldafény elé, beült a sűgőlyukba, és súgta Karel Čapek *Fehér kórját*, és súgta Boros Elemér *Forgószelét*. Ez a két mű, ez a két dráma már tiltakozás volt a közeledő háború, a közeledő vész-tjós-ló felhők ellen. Ott volt ő mint sűgő, tehát mint alkotója ezeknek az előadásoknak, és végigdrukkoltá, végigizgulta a *Fehér kór* minden jelenetét, végigszenvedte a forgószelbe elhulló, deklasszálódó budapesti entellektüelek szenvedéseit. Részt vett az irodalmi esteken. Fellépett az Ady-esten a szavalókórusban, részt vett minden akcióban, ami innen indult el, ami kibontakozásban volt.

S most még egy művet szeretnék megemlíteni, és ez egészen csodálatos, éppen annyira csodálatos, mint például Móricz Zsigmond életében a Hét krajcár című novellája, amelyről az irodalomtörténészek valamennyien azt mondják, hogy Móricz Zsigmond egész életét eldöntötte. Most a párhuzam kedvéért megemlítem azt, hogy a Népkör ifjúságát és azokat a fiatalokat, ifjakat, leányokat, akik az együttes köré, a mozgalom köré csoportosultak, valósággal lázba hozta azokban az esztendőekben, tehát a harmincas évek elején, Upton Sinclair *Mocsár* című regénye. Ez volt az a könyv, amely szinte csodával határosan kézről kézre járt, házról házra járt, és mindenki olvasta, majdhogynem rongyosra olvasták, és majdhogynem betéve tudták a chicagói vágóhíd dolgozóinak szenvedéseit, akik az arannyal teletömött milliós Amerikában a vágóhíd csatornájában folyó vérből meregették maguknak az ebédet és vacsorát, hogy legyen mit hazavinni a családnak, mert a kereset nem volt elég ahhoz, hogy a nagy Chicago nagy falai között egy vágóhíd kopott munkása abból egy három-négy-öt tagú családot még el is tudjon tartani. Megdöbentő volt ez az Upton Sinclair-i kép, és valahogy úgy följazotta a fiatalságot, hogy még nagyobb erővel belevetette magát a munkába, és nemcsak irodalmi esteken, hanem az ún. „szerda esteken” minden szerdán este, mindig egy hasonló témával, szűkebb körben egy-egy előadó a hallgatóság elé lépett, és pont azokat a kérdéseket, azokat az érzelmeket feszegette, amelyek, hogy úgy mondjam, mint a holnapi vihar gyűltek a fiatalok lelkében.

Talán ez a készülődés hozta létre, vagy pattantotta ki azt a gondolatot is, hogy a Népkör ifjúsága folyóiratot indítson. Ez azután be is következett 1934-ben; 34 májusában megindult a *Híd*. Megindult a *Híd*, a Népkör ifjúsági gárdájának a szervezésében, irányításával, közreműködésével. Ottmár ebben az időben egy újabb kísérlethez folyamodott. 1933—34-ben, most az évre nem emlékszem pontosan, Szabadkára került református lelkésznek Kek Zsigmond, aki Franciaországból, Angliából

egy kitisztult, kikristályosodott haladó szellemet hozott magával, amelynek már filozófiai alapja is volt, amelyet már egy alátámasztott, alábe-tonozott ideológiának is lehetett nevezni. Szuggesztív ereje volt az első fellépésének is, és szuggesztív erővel gyűjtötte maga köré a KIE fiatal-jait, és természetesen, hogy ez a kezdeményezés és a rokon vonások ezt a két ifjúsági mozgalmat, tehát a Népkör ifjúsági mozgalmát és a KIE-t, a református ifjúsági mozgalmat, egész közel juttatták egymáshoz. Ott-már akkor barátságba került Kek Zsigmonddal, és elmondta neki, hogy kísérletei kudarcba fulladtak, de mégsem adta fel a reményt, hogy to-vább tanuljon. Ekkor született meg az a gondolat, hogy Ottmár menjen el Kolozsvárra, a kolozsvári református teológián az irodalmat, az eszté-tikát, a nyelveket, a francia nyelvet, a francia irodalmat a teológia mel-lett, mind megtanulhatja és megszerezheti magának a diplomát. És mint diplomált ember térhet vissza, ami nem jelenti azt, hogy feltétlenül gyakorló lelkésznek kell lennie, mert lehet legátus és lehet egyéb más, más területeken tevékenykedő entellektüel. Ottmár elment Kolozsvárra, beiratkozott a kolozsvári teológiára, ahol körülbelül egy évet töltött el, de visszajött onnan, mert nem tudott megbarátkozni a teológia szelle-mével, a teológia tanmenetével, sem azzal a lelkülettel, amelyet bizonyos tekintetben természetesen a környezet, a tananyag, a professzorok ki akartak formálni belőle. Úgy érzem, így gondolom, valahogy így tűnt az egész, azokból a szavakból is így csengett ki, amiket elmondott, mi-után hazatért, hogy ez a kísérlete sem sikerült. Tovább doigozott, köz-reműködött egy darabig a Népkörben, és azután valahogy visszahúzó-dott. Én nem értettem meg akkor, abban az időben az ő visszahúzóda-sának az okait. Nem ismertem. Akkor még dr. Steinfeld Sándort sem ismertem, aki útbaigazíthatott volna, aki felnyithatta volna a szememet, hogy tulajdonképpen mit jelent Ottmárnak ez a visszahúzóda-sa, mit jelent Ottmárnak a becsukóda-sa.

A *Híd* fejlődött, a *Híd* egyre inkább a haladó szellem kibontakozása felé tartott, és sok tekintetben a „házaló borbély” fedőnevet felvevő Laták Istvánnak köszönhetjük, hogy elhozta nekünk Cseh Károly, Atlasz János és társaiknak a kéziratait. Természetesen álnévvel tettem közzé, de voltaképpen nem is ismertem őket személyesen. Azaz Atlasz Jánost ismertem, csak Cseh Károlyt nem ismertem.

Laták Istvánnal nagyon szépen együtt dolgoztunk, de azt nem tudtam, hogy Ottmár más munkabeosztást kapott a mozgalomban, és nem tudtam magyarázatot találni magamnak arra, ami belső vívódásokat is okozott számomra (lehet, hogy ez is egy kicsit hozzátartozik ehhez az életrajz-hoz), hogy hol van Ottmár, miért ment el. A kéziratok jöttek, Laták István mint „házaló borbély” mindig szépen bekopogott hozzám, és meg-nyírt. És az ollók közül, és a borotvák közül és a szappanok közül előke-rültek a kéziratok, és helyükbe bekerültek a *Híd*-nak az új számai.

Egymás után jöttek ezek a kéziratok a *Híd*-ban 1935-ben, 1936-ban, és kezdett kiéleződni a harc a *Híd* körül. Tudniillik abban az időben Vajda-ságban, Szabadkán is, de főleg Újvidéken, igen élénk tevékenységet fej-tett ki a jobboldali egyetemi ifjúság, Nagy Ivánnal és Pummer Sándor-al az élen, és ezek elég éles támadásokat intéztek a *Híd* ellen. A *Híd* azonban nem tántorodott meg, hanem ment a maga útján tovább. A tá-madások élesebbekké váltak, olyannyira, hogy a *Híd* válaszüthoz érke-zett. Összejöttünk és azon tanakodtunk, hogy mi legyen a *Hiddal*. Ezt a

kérdést nemcsak az ifjúság maga, hanem a Népkör elnökségének egynéhány tagja is fölvetette, ugyanis kezdték a *Hídat* vörösnek nevezni. A Népkör ifjúságában megvitattuk ezt a kérdést, és akkor megint kapcsolatot találtam Laták István és Kun Szabó György útján Mayer Ottmárral, és elkezdtünk beszélgetni arról, hogy a *Hídat* a Népkörben ilyen körülmények között mi tovább nem tudjuk kiadni. Tehát a *Hídnak* egy újabb, szabadabb, szilárdabb alapot, munkaterületet és keretet kell biztosítani, ahol folytathatja megkezdett munkáját. Ottmár azt felelte, hogy adjátok át nekünk a *Hídat*. A „nekünk” szó a mozgalmat jelentette. Én akkor, 1936-ban, még nem tudtam ezt pontosan megfogalmazni magamnak, érthető, hogy Ottmár nem is közölte velem, de éreztem, hogy a *Híd* jó kezekbe kerül, és mindent fogtam, az anyakönyvtől, a pénztárkönyvtől, a kartotéktól, a levelezéstől kezdve mindent egy szálíg átadtam Mayer Ottmárnak, aki a színház mögötti Kemény-féle sarokházban, bent az udvaron egy emeleti szobában nyitotta meg a *Híd* szerkesztőségét. Az átadás után éles támadás ért engem személy szerint, azzal a címmel, hogy „Aki átjátszotta a *Hídat* a baloldálnak”. A *Híd*, persze, haladó szellemű volt addig is, tehát a cikkeknek ez a címe egyáltalán nem fedte azt, amit ők mondani akartak. Nagy Ivánék egész éles támadást intéztek ellenem, és soha nem felejttem el, mert benne van az 1936-os őszi *Híd* egyik számában az az írás, amellyel Ottmár nagyon okosan, nagyon finom mértékkel, diplomatikusan megvédett engem ezektől a támadásoktól. Ez az egész hajszja természetesen engem arra kényszerített, hogy visszavonuljak. Vissza is vonultam, de amikor 1937—38-ban megszületett (ezt is utólag tudtam meg, akkor még nem tudtam) a Népfront, Ottmár szól, hogy menjek el az ő udvarába . . .

Akkor megint mint régi munkatársak találkoztunk Mayer Ottmár udvarán. Soha nem felejttem el, egy kis kreol arcú, sötét hajú férfi, nagyon kemény veretű munkás kezdett hozzánk beszélni. Úgy tudom, úgy hallottam, akkor ismertem meg, Szabó Géza volt. Beszélt a Népfront-ról, beszélt a Népfront törekvéseiről és arról, hogy a munkásság nagyon szívesen kinyitja a kaput a haladó értelmiség előtt, ha a haladó értelmiség a munkássággal egy ígéretesebb, szabadabb jövő építésében vele együtt tud működni és vele együtt akar működni. Attól az időtől kezdve azután megint együttműködtünk, a naptárak szerkesztésében, az estek megszervezésében, egynéhányszor álnéven szerepeltem is a *Hídban*.

GOTESZMAN (GAJDOS) TIBOR

Tulajdonképpen Mayer Ottmár nevét még a KIE-vel kapcsolatban ismertem meg, de ott még természetesen nem volt vele semmilyen különösebb kapcsolat, csak távolról ismertem mint haladó szellemű fiatalembert. Egészen 1933 nyaráig, amikor Mitrovicáról kijöttem, és éppen Stafival együtt találkoztam vele az akkori Steiner cukrászda előtt. Akkor ő már a *Hídnak* a szerkesztője volt, de én a *Hídban* akkoriban még nem tudtam semmit érdemlegesen közreműködni, csak a terjesztésével kapcsolatban jártam néhányszor a *Hídnak* abban a szerkesztőségében. Ezek a kapcsolatok Mayer Ottmárral még elég lazák voltak. A mozgalmi kap-

csolat csak 1941-ben kezdődik. Miután kétévi katonáskodás után hazajöttem, 1941 április végén a városháza előtti parkban találkoztam Mayer Ottmárral. Már nem emlékszem, hogy ez véletlen vagy pedig megbeszélte találkozó volt-e, de azt tudom, hogy rövid beszélgetés után mindjárt föltette nekem a kérdést, hogy hajlandó vagyok-e dolgozni. Nekem kissé meglepő volt ez a föltett kérdés az ő részéről, mert abban a periódusban, amikor ő párttag lett és pártvezető is egyszersmind, a katonaságnál voltam, tehát nem értesülhettem az ő illegális munkájáról. Rögtön magyarázta, hogy a pártot újjá kell szervezni, mert a negyvenes lebukás szétugrasztotta egy kicsit a pártszervezetet és az ifjúsági, ifikommunista szervezetet is, és most az új, még nehezebb körülmények között újjá kell szervezni. Azonnal beleegyezésemet adtam a közreműködésre, és ő mindjárt közölte velem, hogy egy-két elvtárral már beszélt, és az ifjúsági szervezet, a SKOJ vezetését bíznák rám. Ezek után én rint helyi bizottsági tag és később, mint a népsegély bizottságának a tagja, egészen a lebukásáig, többször találkoztam vele.

Mayer Ottmár volt az átszervezője, illetve az újjászervezője a pártnak a Horthy-seregek bevonulása után. Ottmár funkciója akkor, amikor én kapcsolatba léptem vele, az itteni helyi, újjászervezett helyi pártbizottság titkára volt. Mindenben, ami itt szerveződött, vezető szerepe volt Mayer Ottmárnak, ez az igazság, úgy a szervezési, mint technikai, mint népsegélyi, szóval minden vonalon Mayer Ottmár tevékenyen részt vett. Én az ő utasításai alapján szerveztem újjá a SKOJ-t, a pártmunkát is főleg az ő utasításai alapján végeztem. A találkozóink és az összekötő központunk a Mayer Ottmár apjának a lakása melletti asztalosműhelyben volt, innét indultunk mindig ki, itt találkoztunk, bármilyen ok miatt soron kívül, vagy ha bármilyen más ok miatt nem tudtuk előre megbeszélni a találkozót.

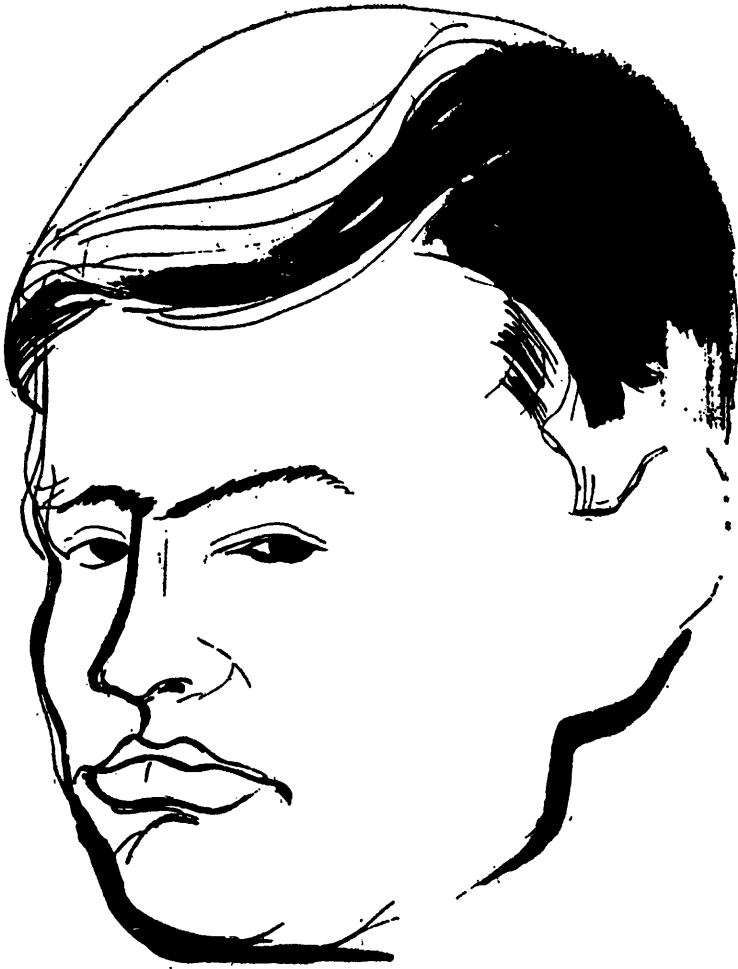
Később Ottmár szélesebb körű munkát vállalt, vidékre is eljárt, de ugyanakkor jutott neki ideje, hogy a népsegély megszervezésével is foglalkozzon. Ez nagyon fontos volt, mert akkoriban az volt az álláspont, hogy gyógyszert, ruhákat stb. kell beszerezni az esetleges ejtőernyősök részére, és ez éppen olyan fontos volt, ha nem fontosabb, mint az egyéb pártszervezési munkák. Legalábbis mi akkor ezt úgy tartottuk. Részletekbe már nem tudnák belebocsátkozni, én inkább Mayer Ottmárnak az emberi magatartásáról szeretnék beszélni.

Abban különbözött a többi pártvezetőtől, hogy egyéni alkata volt neki. Talán érzékenyebben reagált a dolgokra, mint néhány más elvtárs, aki talán jobban elprofesszionálódott, ha ezt szabad mondanom ebben a foglalkozásban. Ő az emberekkel szeretett egyénileg beszélni, és a fellépése is ezt tükrözte az emberekkel szemben. Nem volt merev, megértő volt a problémákkal szemben, emberi magatartása volt a legnehezebb momentumokban is. Nekem ez volt benne szimpatikus. És ha voltak neki gyöngé oldalai, hát nem tudom, hogy más erősebb lett volna-e azokban a pillanatokban, az osztályellenség kínzókamráiban, amikor ő bizonyos gyöngeségeket mutatott a rendőrség előtti magatartásában. Meg kell mondanom, hogy ő fiatal párttag volt, ez bizonyos mértékig rajta hagyta a nyomát az egész magatartásán egyébként is, de ennek pozitív értelmére, nemcsak negatív értelmére gondolok.

Mayer Ottmár

(B. Szabó György rajza)

Simokovics Rókus

(B. Szabó György rajza)

Schwalb Miklós

(B. Szabó György rajza)

Thurzó Lajos

(B. Szabó György rajza)

BRINDZA KÁROLY

1940 nyarán Topolyán a mozgalom szempontjából jelentős esemény történt.

Július elején Mayer Ottmár, a *Híd* főszerkesztője, aki a folyóirat helyi sajtóbizottságának megalakításával kapcsolatban már korábban is járt Topolyán, de a žedniki elvtársak tájékoztatásából is ismerte a topolyai mozgalom helyzetét, Topolyára látogatott, és Pelle Ferenc lakásán megalakította a JKP helyi bizottságát. Tagjai lettek: Sinkovics Péter titkár, Gombos Béla, Cservenák-Szilva Pál, Pelle Ferenc és Sinkovics József.

Pelle Ferenc, a helyi bizottság tagja így emlékszik vissza erre a napra: „Béláéknál találkoztam Ottmárral. Délutánra találkozót beszéltünk meg nálam, Patkány utcai lakásomon, ahol egyedül éltem, s talán ezért határoztunk úgy, hogy itt gyülekezzünk. Ottmárral együtt indultunk: a Szőlősoron és a Vadas melletti Krivaja-hídon áthaladva, a cigánysor felől értük el a mi utcánkat. Óvnom kellett Ottmárt, hisz engem már rég szemmel tartott a hatóság. Az 1935. május 5-i választások előtt az Egyesült Ellenzék listáján szereplő Jakša Damjanov melletti agitációm miatt még a radikális párti Szántó Gábor is üzent, hogy fogiam be a számat, mert ha nem, hát majd ő befogatja... De az 1936-os földmunkássztráik miatt is szálla voltam a hatóság szemében, hisz egy nagyobb csoporttal a szabadkai határban levő földbirtokokon mi akadályoztuk meg, hogy a sztráik idején bárki is munkába álljon. Hát ezért tartottam jónak, ha Ottmárt nem látiák a társaságomban. Amikor megérkeztünk, kinyitottam a kaput, és betessékeltem vendégemet az udvarra.

— Na — mondtam neki —, itt van az én szobám. Ez itt az én székem, gyere, elvtárs, foglalj helyet! — ezzel az udvar mélyén álló nagy diófa alatt kiterített pokrócra és egy diófatuskóra mutattam.

Ottmár nem jött zavarba, behúzódott a perzselő nap elől a diófa alá, és leült a száraz tuskóra. A nagy kerülő miatt a melegben elfáradt, és szívesen leült volna bárhová. Hosszú lábait a kiszáradt kacsaszatatóba lógatta, s verejtékes homlokát törölgette. Miután egy kissé kifújta magát és szénézett, kedélyesen elbeszélgettünk jó kényelmes „szobám”-ról, amely valójában az udvar volt.

Aztán megjöttek a többiek is. Ottmár az órájára nézve javasolta, hogy kezdjük el a megbeszélést.

Részletesen tájékoztattuk Ottmárt a helyi politikai helyzetről és a munkásmozgalom állásáról, egyes elvtársak munkájáról és emberi kvalitásairól. Elmondottuk, hogy az elmúlt év őszén megalakult SKOJ-vezetőség tagjai valamennyien párttagok lettek, s hogy ezek látják el a SKOJ helyi vezetőségének teendőit is. A SKOJ-aktívák egyre-másra alakulnak. Napirend nélküli találkozókön tanulmányozzák a párt és a SKOJ illegális kiadványait, megvitatják őket, s persze megbeszélik az olyan akciókat, mint a május elsejei kirándulás, a nemrég lezajlott karkaturi találkozó, vagy a Kosta Arbašević Művelődési Egyesület műsoros estjei. Különös gonddal ápoljuk a telepes fiatalokkal, elsősorban a karkaturi és žedniki ifjúkommunistákkal létrehozott gyümölcsöző kapcsolatokat. De illegális anyagok eljuttatása közben megfordulnak a mieink Mali Beogradban, Njegoševón, Tomislavcin és Bački Sokolacon is...”

Mayer Ottmár helyeselte a fiatalok munkáját, különösen a telepes és

magyar fiatalok kapcsolatainak ápolását. Az volt a véleménye, hogy a telepeseikkel szemben csak a kommunisták helyezkedtek helyes álláspontra.

— Mi nem kívánjuk elűzni őket, mint a vajdasági szerb és magyar burzsoázia, hanem velük s minden itt élő nép dolgozó fiaival együtt harcolunk az új társadalomért.

Rámutatott, hogy a faszizmus fenyegető veszedelme ezt az összefogást csak megkönnyíti. Ugyanígy a Dolgozó Nép Pártja programjának megvalósítása érdekében mozgósítani kell a magyar munkásokat és kisparasztokat, minden dolgozót. A most megválasztandó pártbizottságnak mindenre kiterjedő figyelemmel kell munkához látni. Még a hadsereg tagjai között is dolgozni kell, különösen a tartalékos tisztek és katonák között. Meg kell találni az utat hozzájuk mert szükség lehet erre a kapcsolatra egy nagy népi megmozdulás esetén.

A szervezeti kérdésekkel kapcsolatban az volt a véleménye, hogy az eddigi hatfőnyi taglétszámot hamarosan a háromszorosára kell növelni. Fel kell venni a kapcsolatot a környező falvak kommunistáival, ott is sejteket kell alakítani, és rendszeresen el kell juttatni hozzájuk a párt utasítását tartalmazó illegális anyagot. A Sinkovics József, Gombos Béla és Hajvert Imre körül kialakult ifjúsági (SKOJ) aktívák munkáját is ki kell terjeszteni. Ebből a célból a SKOJ helyi bizottsága helyett, amely most pártbizottsággá alakul, újat kell választani. A SKOJ új helyi bizottságának titkárává Sinkovics Józsefet jelölték ki azzal, hogy még néhány fiatalat vonjon be ebbe a szervbe.

Az ülés után Mayer Ottmár Sinkovicsék lakására ment, s itt tartózkodott az esti vonat indulásáig.

Így alakult meg 1940 nyarán Jugoszlávia Kommunista Pártjának sorrendben második helyi bizottsága Topolyán, melynek hatásköre kiterjedt az egész járásra. Ilyen értelemben tulajdonképpen egy járási jellegű pártbizottság jött létre, de hogy valóban az lehessen, ahhoz a vidéki szervezetek néhány képviselőjének is helyet kellett volna kapnia benne. Ugyanez érvényes a szabadkai helyi pártbizottságra is, melynek Mayer Ottmár is tagja volt. Ez a pártfórum kapcsolatot tartott fenn Észak-Bácska több helységével, ahol sejteket, helyi vezetőségeket alakított, s ily módon valójában a kerületi bizottság feladatkörét is ellátta.

Az új tartományi pártbizottság 1940 szeptemberében, a Sremska Kamenica mellett megtartott VI. tartományi értekezleten alakult meg teljes létszámában. Ennek a szervnek tagja Mayer Ottmár, továbbá a topolyaiak által már korábban ismert Kiss Ernő és Samu Mihály is. A szabadkai kerületi pártbizottság az év vége felé alakult meg, s Mayer Ottmár lett a titkára. Nyilvánvaló, hogy Mayer Ottmárt addigi kiváló publicisztikai és a párt szervezésében kifejtett munkája elismeréseképpen választották be a tartományi pártbizottságba.

...

A JKP helyi szervezetének történetében 1941. június tizenötödike minden bizonnyal az egyik legfontosabb dátum. Ezen a napon érkezett Topolyára Mayer Ottmár, a Hid főszerkesztője, a kerületi pártvezetőség jövődöntő titkára, hogy újjászerveze a helyi pártvezetőséget és utasításokat adjon a további munkára.

Ez a találkozó Gombos Béla lakásán folyt le. Gombos kereskedősegéd volt, de kommunista tevékenysége miatt egyetlen üzlet tulajdonosa sem adott neki munkát, így hát borbélymesterséget folytatott, ebből élt. Ez lehetővé tette, hogy borotválkozás ürügyén bárki bármikor feltűnés nélkül felkereshesse.

Este fél nyolckor már együtt voltak Cservenák-Szilva Pál, Gombos Béla, Pelle Ferenc, Sinkovics Péter, Sinkovics József, Sinkovics Dezső és e sorok írója. Gombosné és anyósa kiültek a kiskapuba őrködni. Erre azért volt szükség, mert a szomszédos ház előtt, a sarkon, utcabeliek bandáztak. Ügyelni kellett, mert volt közöttük egy besűgő is.

Mayer Ottmár volt az előadó. Az asztal mellett ült, jegyzetek nélkül. De más előtt sem volt papír — nem volt szokás ilyen találkozókra jegyzőkönyvet készíteni. Halkan beszélt. Szürkés-kék szemei komolyságot tükröztek. Szavai megfontoltak, póz nélküliek voltak. Valamennyien személyesen ismertük, olvastuk cikkeit, tanulmányait, hallgattuk előadásait. Eddig is mélységes bizalmat éreztünk iránta, de most, hogy annyi idő után újra elhozta a kapcsolatot és a pártmunka felújításának bizonyosságát, csak fokozta bennünk az iránta táplált elvtársi szeretetet és tiszteletet. Az április 15-i kiáltvány alapján ismertette a párt álláspontját az ország megszállásával, feldarabolásával és a további tennivalókkal kapcsolatban. Hangsúlyozta, hogy a nehéz körülmények ellenére sikerült kapcsolatot teremteni a tartományi, annak pedig a központi pártvezetőséggel, így lehetőség nyílt összehangolt akciók végrehajtására. A megszállók elleni fegyveres harcra fel kell készülnie. Fegyvereket kell gyűjteni, mert hamarosan szükség lesz rájuk. Az előttünk álló igen bonyolult feladatok végrehajtása érdekében, új helyi bizottságot kell alakítani. Ez Mayer Ottmár javaslatára azonnal meg is történt, s a tagok a következő feladatokat kapták: Sinkovics Péter titkár, Pelle Ferenc a mezőgazdasági munkások, Cservenák Pál az ipari munkások szervezője és futár, Sinkovics József a nők tevékenységét és a népsegély gyűjtését irányítja, e sorok íróját az ifjúság szervezésével bízták meg; Gombos Béla minden kérdésben tanácsadó és a vidéki kapcsolatok szervezője.

Mayer Ottmár a továbbiakban rámutatott a szigorú konspiráció fontosságára. Ezt egyrészt a feladatok rendkívüli komolysága követelte meg, másrészt pedig az a körülmény, hogy a kommunista mozgalom rendkívül tapasztalt és kegyetlen ellenféllel, Horthy katonai kémelhárító szervezetével állt szemben. Most nem csupán sztrájkok vagy vörösségély szervezéséről, röpiratterjesztésről stb. volt szó, hanem a forradalmi harc újabb szakaszáról, a fegyveres felkelés előkészítéséről, melynek sikere jórészt éppen a konspiráció betartásától, a résztvevők fegyelmétől és harckészségétől függ.

Mayer Ottmár utasította a megalakult helyi pártbizottság tagjait, hogy újítsák fel a régi sejteket és alakítsanak újakat. Minden leendő tagnak előbb feladatot kell adni, ellenőrizni, hogyan hajtja végre, felmérni képességeit, a párt iránti odaadását és megbízhatóságát. Az idő sürget, most minden feladatot a lehető legyorsabban és leglelküismeretesebben kell teljesíteni. Fel kell készülni arra is, hogy lebukás esetén egyik-másik elvtársnak illegálisba kell vonulnia, nehogy az egész szervezetet kitegye a lefogás veszélyének. A párt tagjai, ha munkaviszonyban vannak, havonként 2 pengő, ha nincsenek, akkor 1 pengő tagdíjat fizetnek. Mindenki tartozik népsegélyt gyűjteni. Segíteni kell a bajsai úti táborba

hurcolt elvtársakat. Többek között Matko Vukovićot, Cseh Károlyt és Olajos Mihályt is itt tartják fogva. Meghagyta, a futár már a következő vasárnap utazzon Szabadkára, hogy a tőle kapott jelszóval átvegye a párt illegális nyomtatványait. A mozgalom kiterjesztése érdekében fel kell venni a kapcsolatot a szomszédos helységek kommunista szervezeteivel, vagy ha ilyen nincs, a munkásmozgalom egykori megbízható aktivistáival.

Haladéktalanul munkához kellett látnunk.

Cservenák-Szilva Pál a következő vasárnap, azaz június 22-én reggel Szabadkára utazott, hogy találkozhasson a párt szabadkai összekötőjével. Amikor a vonatról leszállt s elindult a Palicsi út felé, Mayer Ottmár melléje szegődött, s felszólította, hogy mivel a találkozóra még van idő, tartson vele. Szabó Géza lakására vezette, ahol közölte vele, hogy hajnalban a németek megtámadták a Szovjetuniót. Hangja elkeseredést és elszántságot fejezett ki. Ez Hitler vesztét okozza, hangsúlyozta, hisz a világ dolgozói segíteni fogják a szovjeteket, s könnyen általános forradalom törhet ki egész Európában. Véleménye szerint az új helyzet minden bizonnyal meggyorsítja a felkelésre irányuló terv valóra váltását. Fel kell készülnünk a hatalom átvételére, mert a Vörös Hadsereg hatnyolc hét alatt ideérhet, s nekünk segíteni kell a fasiszta erők legyűrését. Ejtőernyősöket is bevethet a szovjet, civil ruhát és búvóhelyet kell biztosítanunk számukra.

A futárszolgálatot fenn kell tartani.

Cservenákot érthetően igen meglepte, amit hallott. Felkavart lelkiállapotban igyekezett a találkozó színhelyére. Pontosan érkezett. Óvatosan szétnézett, de mivel a gyér forgalmú utcán semmi gyanúsat nem észlelt, odalépett a sarkon várakozó 23 év körüli, középmagas, szőke nőhöz, s megkérdezte: „Van itt a közelben garázs?” — „Jöjjön, majd megmutatom!” — válaszolta a fiatal nő csendesen, és elindult. Hanyagul, mintha a világ legtermészetesebb dolgát művelné, belekarolt a lányba, és kivette annak táskájából az előre elkészített, vastag borítékot, majd az első mellékutca sarkán elváltak, s feltűnés nélkül ki-ki a maga dolgára sietett.

Cservenák-Szilva Pál szerencsésen hazaért. A borítékot elvitte Gombos lakására, ahol az egész helyi pártbizottság várt rá. Elmondta, amit Mayer Ottmártól hallott, majd kibontotta a vastag levélborítékot, amelyben tíz darab két és fél oldalas röpcédula volt. A magyarra fordított sokszorosított röpirat címe: „Vojvodina népei” volt. A tartományi pártbizottság ebben a drámai hangú felhívásban nagyjából megismételte a központi bizottság április 15-i kiáltványában mondottakat, de részletesebben és közvetlenül a három részre szakított, háromféle megszállás alá került Vajdaság népeihez szolt...

...

Így érkezett el június 29-e, amikor a helyi vezetőség ismét összeült. Jelen volt Mayer Ottmár, a párt kerületi bizottságának titkára is...

....

Mayer Ottmár ezen az ülésen felszólította a helyi bizottságot, hogy dolgozza ki a felkelés tervét, készüljön fel a középületek megszállására forradalom esetén. Véleménye szerint ugyanis a Vörös Hadsereg hamarosan megfordítja a hadihelyzetet, és csak idő kérdése, hogy hozzánk is elérjenek egységei. Ekkor rajtaütésszerűen meg kell szállni a középületeket: a községházát, a rendőr- és csendőrlaktanyát, a kaszárnyát, a postát, a vasútállomást, szolgabírószobát és a városba vezető fontosabb utakat. Gondoskodni kell a szovjet ejtőernyősök számára elhelyezésről, civil ruháról és élelelről. Fegyvereket kell gyűjteni, és készen kell állni bizonyos szabotázs-cselekmények végrehajtására. A pártszervezet tagjainak és a szimpatizálóknak volt némi (a jugoszláv hadsereg által elhagyott) fegyverük: néhány katonapuska és kézigránát. Továbbá Kozma Mátyás, a vasúti raktár tisztviselője értesítette a szervezetet, hogy a raktárban 15—20 katonapuska van minden komolyabb őrizet nélkül. Ezeket bármikor a kezünkre játszhatja. (Sajnos, mire a párttagok észbe kaptak, a katonaság elvitte a gazdátlanok hitt puskáikat.) Sinkovics Péter korábban beszámolt a pártbizottságnak Ács József festőművésszel folytatott beszélgetéséről. Ács, aki a szolgabírószobával szomszédos közel-látási hivatalban kapott valamilyen munkát, elmondotta, hogy az egyik teremben igen sok fegyvert halmoztak fel, ha kívánja, megszerzi a kulcsot, és megvámolhatják a szolgabírószobai fegyverraktárt.

Ács Józsefet Boschan György festőművésszel együtt a párt szimpatizóriének tekintettük, s bizonyos kapcsolatot tartottunk fenn velük.

A felkelés tervének elkészítésével kapcsolatban a következő határozat született: minden egyes pártbizottsági tag konkrét feladatot kap, melyet a körülötte csoportosuló párttagokkal és szimpatizálókkal részletesen megvitat, s fokozatosan készül annak végrehajtására. Elsősorban a középületek rajtaütésszerű megrohanásáról volt szó. Így — a terv szerint —, egy csoportnak fel kell készülnie arra, hogy a meghatározott napon éjjel foglalja el a községházát és a rendőrlaktanyát (Cservenák Pál és csoportja), a másik részleg feladata a csendőrségi laktanya (a Forgács-féle malommal szemben saroképület) és a vasútállomás megszállása (Gombos Béla és csoportja), a kaszárnya éjjeli őrségének rendkívül veszélyes, meglepetésszerű lefegyverzése Sinkovics Józsefnek és csoportjának feladata volt. Nekem és az ifjúsági csoportnak a szolgabírószoba és a posta megszállása lett volna a feladatom, Pelle Ferenc és csoportja a városba vezető főbb útvonalat szállta volna meg.

Mayer Ottmár a lelkünkre kötötte, hogy nagy körültekintéssel járjunk el a terep felmérése és az emberek megválogatása során, mert a legkisebb hiba is végzetes következményekkel járhat. Hogy mikor kerül sor az általános felkelésre, nem tudni, de készen kell állni, ha üt a cselekvés órája. A felsőbb pártvezetőség országos viszonylatban összehangolja a tennivalókat, s időben értesíti az alsóbb szerveket a felkelés kitűzött időpontjáról.

...

Augusztus tizedikén Józsi megbízásából Cservenák Szabadkára utazott, ahol találkozott Mayer Ottmárral, röpcédulákat vett át tőle, és azt az utasítást hozta, hogy másnap délelőtt a 11,26 órakor érkező vonat elé menjen ki valaki, mert egy „szürke ruhás fiatalember” érkezik. A sze-

mélyleírás alapján felismert egyénnek a következő kérdést kell feltenni: „Melyik vonattal érkezett?”, amire ezt a választ kell kapni: „Én nem Szabadkáról, hanem Újvidékről jöttem!”

Mayer Ottmár másnap reggel 7 órakor szintén Topolyára érkezik, jó lesz, ha valaki várja a nemzetközi úton. Józsi ment ki eléje, a lakására kísérté, majd a „szürke ruhás fiatalember” fogadására sietett. Előbb azonban értesítette Cservenákat és engem, hogy még aznap délben az ő lakásán ülést tartunk. Amikor a „szürke ruhás fiatalember” megérkezett, a hozzájuk csatlakozó Mayer Ottmárral együtt felkeresték dr. Frančetić-Blau Rózsát, akinél éppen ott tartózkodott Nádor Pavo is. Nem-sokára Moljac is megérkezett. Itt egy előzetes megbeszélést tartottak arról, hogy Moljacot és a Blau nővéreket szorosabban be kell kapcsolni a munkába, szó volt továbbá a táborban sínylődők megsegítésének módzatairól is.

Délben Mayer és ismeretlen társa Sinkovicsék lakására ment, ahol rövid tanácskozást tartottak a helyi bizottság tagjaival. Mayerék indítványozták, hogy az este fél nyolckor tartandó másik ülésre hívják meg az illegalitásban levő Gombost és Pellét is, akik, szerintük, túlságosan passzivizálódtak. Józsi erre ezt felelte: „Nem lehet, mert megismernék őket, de a rejtegető személy (Lámi Lajos, Gombos sógora) be sem enged senkit a lakásába. Végül Gombosék is úgy akarják, hogy senki se keresse fel őket rejtekhelyükön.” Mayerék tudomásul vették, hogy ezen az estén nem lesz jelen az illegalitásba vonult két vezetőségi tag, de hangsúlyozták, szó sem lehet arról, hogy Gombos és Pelle tétlenül meghúzódjanak rejtekhelyükön, s utasították a helyi bizottságot, hogy teremtsen kapcsolatot velük, és továbbítsa nekik a kerületi bizottság ilyen értelmű utasítását.

Este fél nyolckor Sinkovicsék lakásán (a hátsó konyhaszobában) a következő összetételben tartottunk megbeszélést: Mayer Ottmár, Grósz László, Sinkovics József, Cservenák Pál, Uglješa Moljac és e sorok írója. Józsi édesanyja, mint annyiszor a múltban, most is készségesen kiült a nyitott folyosóra, és ügyeletet tartott.

Az értekezletet Mayer nyitotta meg és vezette le. Szavai most is megfontoltak, komolyak és világosak voltak. A tárgyi nehézségek figyelembevételével mellett, ismét bírálta a helyi szervezet eddigi munkáját. Nem értett egyet azzal, hogy Gombos és Pelle, miután illegalitásba vonultak, teljesen kikapcsolódtak a munkából. Szerinte az illegalitás nem árt, hanem egyenesen kedvez az esetleges akciókban való részvételnél, mert aki illegalitásban él, már amúgy is törvényen kívül helyezte magát, s szinte szabad kezet kapott a cselekvéshez. A bírálat azonban nemcsak a topolyai, hanem az egész bácskai, főleg az észak-bácskai mozgalomra volt érvényes. Szerbiában, Crna Gorában és az ország más vidékein már felkelt a nép a megszállók ellen, irtják a fasisztákat, és nagy területeket szabadítottak fel, errefelé pedig még mindig csak a szervezés, az előkészületek stádiumában vagyunk. Ezen változtatni kell, haladéktalanul harci tizedeket, diverzáns csoportokat kell alakítani, amelyek a meghirdetett statárium ellenére készek a gabona megsemmisítésére, a közlekedési és posta-, valamint a távírhálózat megrongálására és az ellenesség pusztítására.

Az elmondottak illusztrálására felolvasta az előző nap Cservenák révén

küldött „Jugoszlávia népeihez” című röpiratot, melyet a párt központi bizottsága július 25-én bocsátott ki, és éppen a fentiekéről szólt.

A „szürke ruhás fiatalember” — aki nem volt más, mint Grósz László, a kerületi vezetőség új titkára, s akit Mayer Ottmár csak úgy mutatott be, hogy „a jövőben ez az elvtárs fogja veletek a kapcsolatot tartani” — figyelmesen hallgatta a vitát, amely Ottmár bevezetője kapcsán kialakult. Cservenák azt hozta fel ellenérvként, hogy a pártvezetőség létszáma gyakorlatilag a felére csökkent, azonkívül Szabadkával is mintegy három-négy hétig szünetelt az összeköttetés. Mayer Ottmár valahol vidéken volt, máshoz pedig nem fordulhattunk. Az esetleges szabotázsakciók végrehajtása is nehézségekbe ütköznék, mert bennünket nagyon ismernek, meg eszközeink sincsenek hozzá. Én — egyes szimpatizálókkal folytatott beszélgetés visszhangjaként — a gabonagyújtogatás célravezetőségének kérdését vettem fel, utalva arra, hogy a parasztok — elsősorban a magyar parasztok —, nem értve az akció célját, könnyen szembefordulhatnak velünk. A gabona elpusztításával valóban érzékeny veszteséget lehet okozni a megszállóknak, különösen német szövetségeseiknek, de valami más megoldást kellene találni, mert néhány asztag gabona megsemmisítéséért túl nagy árat fizethetünk. Mayer Ottmár türelmesen meghallgatott bennünket, elismerte, hogy vidékünkön különösen nehéz politikai viszonyok között kell dolgoznunk, de hangsúlyozta, hogy most már nincs mire várni, olyan erővel kell akcióba indulnunk, amelyekkel rendelkezünk. Olyan elvtársakkal kell dolgoznunk, akik erre vállalkoznak. Most nincs idő filozofálgatásra, ez nem az elmélkedés, hanem a cselekvés ideje. Most nem ez a kommunista értékének mércéje, hogy milyen idézeteket tud betéve Marx műveiből, hanem az, hogy az adott történelmi pillanatban milyen készséget mutat a cselekvésre a párt vezetése alatt, a marxizmus szellemében. A szerb és orngorai parasztok elméletileg bizonyára képzetlenebbek a mi munkásainknál, mégis megértették, hogy harcolniuk kell a fasiszta megszállók ellen, s ezrével sereglenek a párt zászlaja alá. Ez az egyetlen helyes álláspont, amit nekünk is meg kell szívlelnünk. Ami az akció megindítását illeti, semmilyen felsőbb utasításra nem kell várni, magunknak kell eszközöket szerezni a harchoz. A legjobb belátásunk szerint ott és úgy kell cselekednünk, hogy az a lehető legnagyobb kárt okozza az ellenségnek. Ami pedig a gyújtogatást illeti, nem a kisparasztok, hanem a földesurak és a kulákok búzáját kell megsemmisíteni, vagy a magtárakat, esetleg a gabonaszállító vonatokat kell elpusztítani.

Grósz László a „Lenin-levél” felolvasását indítványozta. Lenin ezt a levelet az 1905-ös forradalom idején írta, s megszabta benne a „forradalmi hadsereg egységeinek feladatait”. Utasításai szerint ezek az egységek bármily nagyságúak lehetnek, fegyverekről maguknak kell gondoskodniuk. Semmi esetre sem kell felülről vagy kívülről segítséget várni... Az egységet lehetőleg egymáshoz közel lakó emberekből kell összeállítani. Előre ki kell dolgozni az egységes akciók rendszerét és mi-kéntjét. Semmi esetre sem szabad lemondani az egységek megalakításáról, vagy elmulasztani létrehozásukat azzal az indoklással, hogy kevés a fegyver. Ha üt az óra, haladéktalanul akcióba kell lépni!

— Elvtársak, azt hiszem, ez a levél érthető utasításokat tartalmaz a mi

tennivalóinkról. A párt fegyveres felkelésre szólít bennünket. Így kell eljárnunk — zárta le a vitát Mayer Ottmár.

Mi, topolyaiak azon az estén nem tudhattuk — de Mayer és Grósz minden bizonynyal tudta, ha nekünk nem is mondhatta el —, hogy amíg mi a tennivalókról vitatkoztunk, Szabadkán a csantavéri úti tanyák felé már útban voltak Észak-Bácska első diverzánsai, hogy lángra lobbantásák a németeknek szánt hatalmas búzaasztagokat. Ez volt a jeladás: vidékünk lakosságának harcra kész fiai — magyarok, horvátok, szerbek és zsidók — nem hajtanak fejet a német fasizmust kiszolgáló magyar uralkodó osztályok elnyomó és kizsákmányoló politikája előtt. Nem ismerik el az „új rendet”, melyet a fasizmus tűzzel-vassal akar létrehozni Európában. Nem ismerik el Jugoszlávia feldarabolását, ennek a vidéknek erőszakos elszakítását és bekebelezését, gazdaságának kifosztását, nem hunyászkodnak meg a kíméletlen terror előtt — egyszerűval szembeszegülnek mindazzal, amit e vidék népei számára a horthyfasizmus hozott.

...

A nyomozók vezetője most odalépett a belső terem ajtajához, és mindenki számára jól hallhatóan bekiáltott:

— Mayer Ottmár, indulj!

Az ügynök hangja tele volt leplezetlen diadalérzettel. És ami számára valóban győzelemnek számított, az számunkra a lehető legnagyobb csapást jelentette. A hívás hallatára többen is akaratlanul odafordítottuk a fejünket. Nem akartunk hinni a nyomozóknak, látni akartuk az elhangzott név viselőjét, nehogy felültessenek bennünket. Mayer Ottmárt hívták, s egy halk „igen” után a belső szobából valóban kijött egy majd két méter magas, sápadt, szőke hajú férfi: Ottmár! — Igen, Mayer Ottmár, a párt kerületi bizottságának titkára, az észak-bácskai kommunista mozgalom lelke, a Híd sokak által ismert, népszerű főszerkesztője lebukott! Mi lesz ebből! S láttuk, amint tehetetlen dühvel felemelkedik ültéből, és elindul a folyosó, a számunkra már annyira ismert borzalmakat tartogató kínzókamrák felé. Bizonyára mindenki agyában megfordult: ha bennünket olyan vandál módra ütöttek-vertek, annyira megaláztak — mi várhat akkor órá, aki egy egész vidék ellenállási mozgalmának szellemi vezére volt! Mi lesz, ha ő sem tudja elviselni a válogatott eszközökkel véghez vitt kínzásokat, ha a vérszomjas nyomozóknak sikerül az egész mozgalmat felgöngyölíteni? Miért is engedte magát elfogni, miért? Innen volt, hogy most, amikor ott kinn, Ottmárt feszítették a padra, a jól hallható tompa ütésekkel valamennyien szinte a magunk bőrén, húsán éreztük.

Mayer Ottmárt ájultan dobták be a helyére. Amikor magához tért, hörgő, ziháló hangon vizet kért, de az ügyeletes csendőr egy rúgással elhallgattatta.

A nyomozók lázasan dolgoztak. Egymás után szólították ki az újonnan behozottakat.

— Rácz Magda! Mozgás, kisasszony!

— Németh Jóska! Mit húzod magad!

Kifelé valahányan a saját lábukon mentek, visszafelé azonban már úgy húzták, vonszolták őket, mint egy zsákot.

És ettől a perctől kezdve napokon át szinte megállás nélkül üzemelt a kémelhárító szörnyű gépezete. Sürgős volt a dolguk. Nyilván attól tar-

tottak, hogy ha a foglyok hallgatnak, az illegális szervezet kinn maradt tagjai egérutat nyernek, rendezhetik soraikat.

A topolyai és újvidéki foglyok mellé tehát felsorakoztak a szabadkaiak is.

Szeptember tizenharmadikán, szombaton reggel, csoportonként a ki-hallgatási szobába vittek bennünket. Csak akkor értettük meg, miről van szó, amikor az ablaknál megláttuk Hatvani Máté borbélymestert, a közismert besúgót, aki a kilincsre akasztott szíjon nagy buzgalommal fente a borotvát. Szemei gúnyosan csillogtak. Az ablaknál és az ajtónál egy rendőr illetve csendőr ügyelt. A borbélymester néhány darab szappant és pamacsot tett az asztalra.

— No, szappanozzák egymást, majd én lehúzom a szórt! Bár a kommunistákat így is befogadják a pokolba.

Már oda is állt Péter, az első beszappanozott fogoly elé.

— Hogy parancsolja? — folytatta a gúnyolódást.

— Csak semmi kérdezősködés! Lehúzni, oszt kész — szólt közbe a csendőr.

— A tizedes úrnak igaza van. Majd lehúzom én, a szemöldökkel együtt, de ha lemegy a fül, az se számít! A másvilágon úgyse lesz szükség rá — kedélyeskedett a mester, de elhallgatott, mert szeme találkozott Péter dühös tekintetével.

Úgy adódott, hogy én szappanoztam Mayer Ottmárt. Nagyon rossz állapotban volt. Lábai és kezei dagadtak voltak. Szeme körül fekete foltok, arca sápadt... Amint mellé álltam, térdével meglökött, figyelmeztetett, hogy valamit mondani akar. Úgy fordultam, hogy a csendőr elől eltakarjam az arcát, s vártam, hogy beszéljen.

— Kelepcébe csaltak, nem voltunk elég elővigyázatosak.

Voltaképpen arról volt szó, hogy ebben az időben már minden találkozás veszélyessé vált a kerületi és helyi pártvezetőségek tagjai számára. A korábbi lebukások, de különösen a most folyamatban levő topolyai és csantavéri letartóztatások óvatosságra intettek. A kerületi pártvezetőség tagjai figyelmeztették is Mayer Ottmárt, ne menjen el a korábban megbeszélt találkozókra, de ő hajthatatlan maradt, nem hallgatott rájuk.

Köszönjük neked, Ottmár

GÁL LÁSZLÓ

Azon a szomorú nyáron, azon a dicsőségesen szomorú nyáron találkoztunk utoljára, Ottmár. A posta előtt álltál, a törvényszék mögött, és én meghökkenve kérdeztelek: Te itt vagy, Ottmár... hiszen keresnek! Egy kicsit fáradt volt a mosolyod, most úgy emlékszem, igen, egy kicsit fáradt volt, de mosolyogtál mégis. „Nekem itt dolgom van még!” — azt mondtad. A kezed szorításának melegét akkor a szívemben éreztem. Még visszaneéztem, és te is néztél utánam. Azóta így látlak...

Mi, akiknek te voltál a világosság, a sötétben botorkáltunk. Akkor már leálltak a nyomdagépek — emlékszel, együtt készült a két újság, a miénk, a *Híd* és az enyém, amelyet — ma is megköszönöm neked — szövetségesül elfogadtál. De jó is volna most, mindenkinek elmondani, hogy az a Te, a mi Hidunk, mit jelentett akkor, amikor jóformán egyetlen olvasmánya volt különösen a falvak szegényeinek, a kérges tenyerű dol-

gozóknak, akiknek a jövőt hirdette, az Igéret Országa felé vezető utat mutatta; akiknek értelmet adott addig értelmetlen Életükhöz. Híd volt a Híd, a jövő, az emberség, az igazság, a tisztaság, a nagyobb falat kenyér felé is.

Pusztító, kegyetlen ár zúdult akkor a világra. A Te Hídad gátat feszített az ár ellen; a piszkos áradat áttörte ugyan, de már épültek az új gátak az éjszakában, és fáklyaként lobogtak az égő búzakeresztek, hogy jobban lássunk, hogy többet lássunk...

Én nem tudtam, sokan nem tudtuk, hogy a mesék hősei között élünk, hogy velük sétálgatunk az esti korzón, hogy velük isszuk a mindennapi feketekávé a kis cukrászdában, nem tudtuk, hogy az egyetlenül diadalmas jövővel ülünk együtt, csak éreztük, hogy csoda készül, csak sejtettük, hogy ők az új, az eljövendő csodáknak hírnökei.

Szerettem veled beszélgetni. És most is, a szobrod előtt, amely ezt a Te házadat díszíti, most annyi mindent mondanék el neked, és érzem, mosolyognál, mint akkor is, amikor csüggedten sóhajtoztam világunk, emberségünk sorsa felett. Te tudtad, már akkor is tudtad, hogy minden éjszakának eljő a reggele. És lám, most itt állunk. Ugye, szép ez a ház? Ugye, szép ez a nyomda, ez a szerkesztőség, az újságok, közöttük a tiéd is, a Híd. Panaszkodunk, Ottmár, ma is panaszkodunk, és közben megfeledkezünk arról, amit ez a harminc verben született szüretendő adott nekünk. „Ottmár, a mi fiaink, a te fiaid, most már egyetemen tanulják az emberséget. Hadd mondjam el neked, hogy néhány éve egy régi olvasód, egy hajdani zsellér házában jártam — képzeld, éléskamrája is volt, megmutatta és telides-teli volt az éléskamra. Ne nevedd ki, Ottmár, cukor és méz is volt a kamrában és zsír és szalonna és még egy nevető nagy sonka is. Tudom, akkor azt kellett volna mondanom: köszönjük neked, Ottmár, köszönjük nektek, Ottmár társai, köszönjük a pártnak, amelyet szolgáltál, amelynek hírnöke voltál.

Bizony, ma is jó volna, ha az elbátortalanodás, a csüggedés óráiban ránk mosolyognál. Mert, tudod, ilyenek vagyunk. Sokat kaptunk, de még többet akarunk. Ez a három évtized annyit adott, mint három évszázad sem azelőtt, de mi három évezred vágyaival mérjük az évszázadokat. Jó ilyenkor megállni előtted, s kő szemeid mosolyában keresni az erőt, a kitartást és a te régi hitedet is. Tudom, Te ott sem, akkor sem csüggedtél. Tudom, Te túlnéztél és túlláttál csendőrökön, bírákon. Tudom, hogy Te tudtad: csak az embert lehet legyőzni, a jövőt soha, a jövő legyőzhetetlen. Te azt is tudtad, hogy az ember néha elbukik, de az eszme soha.

Jó belépni ebbe a Te házadba, és köszönni neked, Ottmár. Köszönni és megköszönni. Neked és társaidnak. Azoknak, akikkel együtt, megkínózva, de legyőzhetetlenül álltál azon a harminc évvel ezelőtti szomorú, de dicsőséges napon. Azokkal, kikkel együtt haltál hallhatatlanul.

Bocsáss meg nekünk, Ottmár, ha nem csináltunk mindent jól, tökéletesen, hibátlanul. Hiányoztál nekünk. Tudom, mosolyognál most is. És mosolyogva fognál hozzá az örök munkához: javítani és tovább építeni. Tudom, neked lenne erőd hozzá. Adj nekünk az erődből, Ottmár...

És most elkészönök téled, pedig együtt maradunk. Ne nevedd ki, ha kimondom a szokásos búcsúszót... tudom, csak a nehéz, a becsületes, a kitartó, az öntudatos munkában van az igazi dicsőség. És éppen erre gondolok, amikor mégis kimondom:

Örök dicsőség Mayer Ottmárnak és társainak!